

Lars Kardell är professor emeritus och var verksam vid Sveriges lantbruksuniversitet (SLU) fram till 2001. Han är en av landets mest kända skogsforskare och bland annat författare till det skogshistoriska standardverket *Svenskarna och skogen* – plus en närmast oändlig rad av böcker och småskrifter. För närvarande arbetar han bland annat med en bok om de svenska häradsallmänningarna.

Skogsvaktaren

– en gång
en utsatt
befattning

Det var först under 1800-talet som skogsvaktarna började få rollen som skogsskötare.

Tidigare hade det handlat om att bokstavligen vakta träden och viltet i skogen mot tjuvjakt och obehörig virkesfångst. Den tidens skogsvaktare hade ingen lätt uppgift. Lönen var ringa – eller ingen alls. Skogsvaktaren hade att balansera mellan olika intressen. Ibland bestraffad av överheten för försumlighet, ibland mutad och inte sällan hotad av allmogen.

Den här ståtliga skogsvaktaren prydde en gång omslagen till Sveriges Skogstjänstemannaförenings tidskrift *Skogsvaktaren*. När föreningen 1989 fyllde hundra gjorde konstnären Gunnar Dahlgren en akvarell med originalet som förlaga till den jubileumsbok som då gavs ut.

Gustav Vasa an- förtrodde år 1539

Claus Djurskytt uppsikten över ek- och bokskogarna i hela Västergötland.

Kolteckning av Regina
Kylberg 1840. Väster-
götlands Museum.

MÖJLIGEN ÄR CLAUS DJURSKYTT (CLAWES DJURSKYTTA) den i skrift först nämnde skogvaktaren. Han utsågs år 1539 av Gustav Vasa med uppgift att förhindra jakt och avverkning av ek- och bokskog i Västergötland, speciellt på kronoparken Edsveden (öster om Vårgårda). Den som bröt mot förbuden skulle få vidkännas kungens ”näpszt och wrede”. Och om Claus tog emot mutor eller gåvor och såg ”egenom fingerenn medt sådana skoghug, eller Jacht, Dhå wele wij icke tess minne lathe straffe honum till liiff och godz”.

Här antyds många av de problem skogvaktarna på kronoparker och allmänningar hade ända fram till 1900-talet. De satt i kläm mellan överhet och allmoge. Jag skall här inte gå in på Gustav Vasas försök till regalrättsliga anspråk på den ädla lövskogen eller hans osannolika tro, att en person skulle kunna bevaka hela Västergötland. Däremot är min avsikt, att med stöd av några exempel ur arkiven belysa skogvaktarens roll.

Jag inbillar mig, att även större gods hade personer anställda för att freda sin skog från olika typer av påhålsningar redan under sen medeltid. Men om detta är föga känt. Termen skogvaktare förekommer först i slutet av 1500-talet i statliga handlingar. Det är från sådana jag hämtat mina exemplifieringar.

Gustav Vasa lyckades självfallet inte med att freda skogen och en knapp mansålder senare, år 1558, återkommer han till Edsveden, där menige man ”mykitt pläge fälle och hugge ned allehande bärende trä”. Nu får hans trogne tjänare Anders Jönsson i Källeryd i uppgift att se till parken. Denna gång dock utan att i brevet ha fått ett personligt hot om represalier vid försummelse i sin yrkesutövning.¹

Allmänna skogar

De båda formelartade uttrycken *konungens parker* samt *kronans och konungens allmänningar* dyker sporadiskt upp i källmaterial från senmedeltid och framåt. I det förstnämnda fallet avses med viss sannolikhet inhägnade jaktmarker, vilka då var på modet i hela Västeuropa. Ursprunget till det andra är mera tveksamt. Men det leder successivt fram

till en uppfattning att kronan är den rättslige ägaren även till alla allmänningar. På dessa har dock menigheten nyttjanderätter i form av mulbete och skogsfång. I och med att en stående armé byggs upp från mitten av 1500-talet ökar kronans behov av intäkter (och soldater). Välbelägna skogar blir intressanta för bergsbrukens utveckling, för skeppsvarvens virkesförsörjning och för de kungliga slottens behov av byggnadsvirke, ved och inte minst viltkött. Även om bevarat arkivmaterial i hög grad rör de styrandes jaktintresse finns då och då ett och annat nedslag, som visar att centralmakten var uppmärksam på skogsutnyttjandet. Till sin hjälp hade man ett antal tjänstemän för bevakning av de allmänna skogarna. Inte förrän vi år 1638 begåvas med ett *riksjägmästarämbete* kan vi se konturerna av hur detta var organiserat. Den adlige riksjägmästaren hade under sig ett antal hejderidare (tyska: Den som rider över heden eller genom skogen) samt ett stort antal skogvaktare. Vi vet föga om hur dessa rekryterades eller avlönades. År 1660, för att ta ett exempel, fanns på stat inom de mellan-svenska landskapen 9 hejderidare, 103 skogvaktare, 5 djurvaktare, 2 raphönsfångare, 17 drängar samt vid Omberg 2 ledvaktare.² Jag gissar att de flesta skogvaktare var f.d. soldater eller väl betrodda småbönder. Samtliga bör ha varit skickliga i jaktutövning. De saknade i varje fall tillsammans med sina förmän all skoglig utbildning. Däremot kan de ha haft erfarenhet av huggning och körning. Anmärkningsvärt är att hälften av skogvaktarna fanns i Västergötland, vilket tyder på att här fanns ett stort motstånd från allmogens sida vad beträffar de regalrättsliga anspråken.

I det följande hämtar jag de flesta exempel från häradsallmänningarna i Mellansverige. Dessa stod under bevakning av staten och dess tjänstemän fram till i varje fall 1932.³

Boställen

Skulle bevakningen bli något så när effektiv krävdes att skogvaktaren bodde i närheten av skogen, helst centralt inom denna. I den mån man inte hade något gammalt torp utsynades inom en del allmänningar nya platser. Skogvaktaren fick bli nyodlare och i några fall skulle han själv se till att få sina hus uppförda. En del intressanta konflikter uppstod, när en skogvaktare avskedades eller avled. Hur mycket skulle hans arbetsinsats på torpet värderas till?

Problemet med att vara både skogvaktare och torpare medförde att bra mycket tid behövde läggas på sådd, skörd och kreaturshållning. När torpet utvidgades minskade möjligheterna till bevakning. Man var länge medveten om detta problem. Dock dröjde det till en bit in på 1900-talet innan skogvaktaren blev skogvaktare på heltid och slapp jordbruksarbete. Boställena varierade i storlek och avkastning. Dessutom stod inte alltid skogvaktarens skicklighet som lantbrukare på topp. Den kontanta lönen var låg eller obefintlig. Skulle nu skogvaktaren överleva med sin familj krävdes biinkomster. Någon gång blev de hästkörare (Hökensås) och lunnade ut det virke de stämplat, men som någon annan huggit.

Byggnaderna inspekterades av distriktets/revirets jägmästare. När rötan satte in, skulle allmänningsstyrelsen se till att reparation företogs. Detta föranledde en del tvister. Dessutom hade staten i många fall anslagit byggnader till skogvaktarboställen. Äganderätt och annat kring detta löstes först år 1944.

Gustav Vasa upprördes 1559 över att menige man i Edsveden öster om Vårgårda i Västergötland "mycket pläge fälle och hugge ned allehande bärande trä".

Att bekämpa tjuvjakt

var historiskt en viktig uppgift för de svenska skogvaktarna.

Målningen "Tjuvskytt" utfördes av Bruno Liljefors år 1894. Han var en mycket intresserad jägare och det finns ett stort antal jaktmotiv i hans rika produktion. Liljefors använde ofta fotografier som underlag för sina målningar. Här var det vännen "Vårds-husarn" som år 1890 fick agera tjuvskytt och lyssna efter tjäderspel.

Nationalmuseum.

Syn på Lagunda häradssällmanning år 1713

Under tre dagar i april 1713 hölls syn på Lagunda häradssällmanning belägen mellan Enköping och Uppsala. Synenämnden under jägmästare Eric Trafwenfälts ledning kontrollerade gränsrör samt besiktigade skogen. En del var "sequestrerad" det vill säga fredad för avverkning. Skogvaktarens torp var inte tillräckligt för hans besvär, då han hade en "så vidlyftig och stort tract" att hålla vård om. Sällskapet passerade ett i det närmaste uthugget skogsparti. Detta berodde enligt en närvarande godsägare på, att skogvaktaren, Anders Person, och hans kolleger hade tillåtit alla som gett dem "en ringa dagspenning" att hugga och åverka. De bästa timmerträden hade avförts, vilket lätt gick att se, då stubbarna saknade kronmärken. Anmälan mot skogvaktaren befanns dock "ohemul", då det genom allmanningen gick en vinterväg. Efter denna hade virke, som köpts norr om allmanningen, transporterats. Häradssborna förklarade sig nöjda med sin skogvaktare, som hållit god vård om allmanningen. Det framgår inte av protokollet vad man tänkt göra åt boställsfrågan.

DET FÖREKOMMER GENOM HELA 1700-TALET klagomål från allmogen över jägeribetjäningens agerande. Vid riksdagen 1726–27 vill man ha ett förbud mot att "skogs- och lantbetjänter" fick ta betalt för sina attester eller ta emot gåvor. Dessutom ville man dela de allmänna skogarna, då den enskilde bäst vårdade sin skog. År 1769 ställde allmogen krav på jägeristatens indragning. Så skedde också under ett antal år på 1790-talet. Då publicerade den i Strängnäs verksamme possessionaten P.G. Torwest en skrift i vilken förklaringar ges till det då urusla skogstillståndet på allmanningarna. Utöver kolningar till bruken var jägeribetjäningens efterlåtenhet samt det gemensamma nyttjandet de mest väsentliga orsakerna. Arbetsvillkoren för skogvaktarna var miserabla. Deras kontanta lön räckte inte ens till ett par skor om året. De klena boställena krävde mycket arbete och ändå täckte detta inte mer än halva årets brödföda. Så fanns till exempel på Österrekarnes häradssällmanning om 23 900 tunnland blott en skogvaktare. Allmanningen utnyttjades av 355 skoglösa hemmansbrukare samt av ett par järnbruk och några gods. Det var inte underligt att skogsstatens tjänstemän misslyckades med att freda skogen och i många fall blev korrupta och tog mutor.⁴

Mönstringsrullor

Jägeristaten var militärt organiserad och dess tjänstemän mönstrades vart tredje år. Av de bevarade protokollen finns uppgifter om skogvaktarnas tjänsteår, deras boställen och löneförmåner samt hälsotillstånd. Dessutom får man ibland reda på hur de skött sin tjänst. I september 1754 utfärdade exempelvis landshövding von Grooth vid mönstring i

Uppsala en fullmakt för kronoskytten Mats Larsson Swan. Denne hade på grund av tilltagande ålderdom och sjuklighet samt "allmänningsskogarnes vidlyftighet" anhållit att hans son, Lars Swan, måtte få vara honom behjälplig i tjänsten. De skulle tillsammans "bestrida de mångfaldiga göromål som medelst allmänningens vårdande för oloflige hyggen och skytterier, samt utsyningsars förrättande" utfördes. Närvarande var även hovjägmästare baron Danckwardt, som funnit att Lars Swan "lemnat honom witnessbörd om god kunskap uti de stycken som till en dylik sysslas förestående höra". Då fadern levde kunde han instruera sonen om skogarnas beskaffenhet. Lars Swan fick nu fullmakt att vara skogvaktare på Norunda häradsallmänning och därvid "hava ett troget och noga in-seende uppå kronans skogar, parker och allmänningar" så att "icke något olofligt skogshygge sker med timmer och wed samt bärande träd". Han skall också tillse att skytteri, djur eller fågelfång mot jaktförordningen inte bedrevs. Påträffas föröware skall de genast anmälas till överjägmästaren eller hejderidaren, så att de kan tingsföras. Med all möjlig flit skall dessutom Lars Swan utrota skadedjur, "såsom Björnar, Wargar, Räfwar och äfven Glador och Hökar" samt ställa sig till efterrättelse alla påbud och förordningar. "Bliwandes Lars Swan för övrigt här igenom såsom en kronones rätteligen til förordnad skogvaktare tagen uti Kongl. Majt:s höga hägn och försvar, så att ingen må sig understå honom i någon måtto ofreda och öfwerwäld uti" hans tjänsteförrättande. Det visade sig att Lars Swan inte fick någon lön eller något underhåll för denna sin syssla innan fadern avgick. Då skulle det prövas huruvida han skött sig och kunde anförtros successionen.

Fullmakten ger en ganska klar bild av skogvaktarens göromål, där daglig patrullering nog var viktigast. Det framgår inte klart om han ensam och utan jägmästarens närvaro fick stämpla skog. I varje fall var det den senare som hade förtroendet att använda kronans stämpelyxa. Under icke säsong förvarades denna hos landshövdingen. Men så småningom fick skogvaktarna utpeka platsen där allmogen fick ta hand om stubbar, ris och annat avfall, i Uppland kallat stök. Någon skogsvård stod inte på dagordningen förrän under 1830-talet, då trakthygget generellt skulle införas. Insamling av kott, kottklängning, plantskolor samt sådd och plantering blev då påkallat. Regelrätt utbildning började först 1856.

WILDLIFE PARK • HOTELL • BAROCKSLOTT • VILTRESTAURANG • GÅRDSBUTIK

Välkommen till mötet med det vilda!

**DAGENS LUNCH • SLOTTSMIDDAG • AFTERNOON TEA
VILD GRILLBUFFÉ • JULMARKNAD • JULBORD
KONFERENSER • KURSER, t ex styckning av vilt • VILTPARK**

Svenska Jägareförbundet

ÖSTER MALMA

Tel 0155-24 62 28 • www.ostermalma.se

Prydliga skogvaktare
på Baroniet Adelswärd
i Åtvidaberg, Östergötland, någon gång
i slutet av 1800-talet.
Nordiska Museet.

Skogvaktare anklagas

År 1845 anklagades en skogvaktare på Glanshammars allmänning (öster om Örebro) för vårdslöshet och försumlighet. En mängd åverkningar hade uppdragats. Dessutom visade han sig ej känna till en sådan, när landshövdingen med synenämnd kom fram till denna. Han skulle nu bli kallad till förhör på residenset i Örebro och redogöra för omständigheterna. Förmådde han ej detta skulle han näpsas.

NÄR LANDSHÖVDINGEN I SÖRMLAND ÅR 1849 rannsokade Västerrekarne häradsallmänning anmälde uppsyningsmannen Anders Persson, att åverkan skett i en björkskog ”till 10 Lass utan att detta varit för kronoskogvaktaren känt”. Den senare försvarade sig lite vagt med att han dragit flera personer inför domstol. Nu anförde, som det står i protokollet, Hr Brukspatron von Celsing, att någon större åverkan inte kunnat ske utan kronoskogvaktare Löfvings medgivande eftersom platsen låg helt nära den senares boställe. Brukspatronen förmodade att Löfvings förmän icke ville bibehålla en så opålitlig skogvaktare. Om detta inte skedde så skulle allmänningensintressenterna se till att åtal väcktes mot honom. Till Löfvings försvar uppträdde överjägmästare Lidell, som ansåg att de 36 lass som avverkats var något mer än det allmogen kunnat äska, ”men ej så serdeles betydligt då i beaktande tages att allmänningen är $\frac{3}{4}$ mil lång och skogvaktaren bor ytterst”. Det fanns en mängd intagor på allmänningen, vilka alltid befordrade åverkningarnas ”lätthet och tysthet”. Han avbröts av von

Celsing som återopade att ”Björkskog blifvit åverkat helt nära kronoskogvaktarens bostad utan att denne senare något dervid åtgjort”. Han hade först reagerat långt efter det att fallet blivit bekant och då efter flera påminnelser. Överjägarmästaren påminner i förtäckta ordalag, vad som kunde hända den som gjort ”en ogrundad angifvelse”, speciellt då varje utfall mot jägeristaten i en folksamling ”väcker icke ringa uppseende”. Syn beordras av underjägare Ek och tre allmänningssintressenter. Hur det gick vid denna har inte kunnat återfinnas eller om Löfving fick vidkännas något straff.

NÄR OPPUNDA HÄRADSALLMÄNNING (söder om Katrineholm) rannsakades i juni 1859 fann landshövdingen med sällskap att åverkningar ägt rum ”väl icke till någon särdeles stor betydighet”. Men det var anmärkningsvärt, då det vittnade om att den bevakande personalen grovt försummat sin uppgift. Kronoskogvaktarna Fischer och Sandberg kallades fram. Det visade sig att de kommit med uppenbara osanna och missledande uppgifter, varigenom de sökt undanröja det sanna förhållandet. De uppmanades nu att inför framtiden med mera ”waksamhet och nit egna tillsyn åt allmänningens bewakning samt sina tjänsteåligganden jemwäl i öfrigt noggrant iakttaga.”.

DET VAR SÄKERT INTE LÄTT ATT SOM ILLA AVLÖNAD skogvaktare balansera mellan allmoge och överhet. I ett antal fall, blev de i likhet med kronojägare Lundgren på Selbo allmänning i Sörmland avskedade. Andra blev åtalade och varnade. På Östra Stöpen i Skövde trakten suspenderades en skogvaktare år 1843 på tre månader. Hans vikarie, J. Berggren, blev året efter utsatt för våld. På samma allmänning blev skogvaktare Holm i oktober 1845 ”överfallen och med skott bleserad”.

PÅ BILLINGEN LÄR I SLUTET AV 1820-TALET en kronojägare ha fått en stör ”så instucken bakom armarna, att han ej kunde röra sig”. Han hittades halvt ihjälfrusen. I vissa fall var det förenat med livsfara att med nit och redlighet sköta sin tjänst.⁵

DEN 15 MAJ ÅR 1848 GICK KRONOJÄGARE Anders Mörk på Hunneberg om kvällen ut på en inspektionstur. Sannolikt var han ute efter att spana på krypskytte vid ett orrspel. Han kom aldrig hem utan liket påträffades först en vecka senare. Han var skjuten på nära håll. En misstänkt baneman häktades, men kunde inte helt bindas vid brottet utan frikändes i hovrätten.⁶

Strategier

I kampen mellan allmoge och skogvaktare förekommer en del provokationer. Vid rannsaking år 1839 på Grimstens häradsallmänning i Tiveden försökte en man, som tidigare med stöd av skogvaktaren blivit åtalad, att ta hämnd genom att framföra falska anklagelser. Men anklagelserna mot skogvaktare Sköldqvist ”förtjänade inte vidare uppmärksamhet”, då anmälaren av denne blivit lagförd och fälld.

På Lunda allmänning intill Jönåker hade man år 1844 funnit högt över jorden ”avhuggne men kvarlämnade” träd, vilket skett då kronoskogvaktaren varit vid sommaringet. Detta hade medvetet gjorts för att visa att denne varit försumlig. Man beslöt att arvodera en extra uppsyningsman. Dessutom förekom här liksom vid flera rannsakingar i Sörmland förslag att därest någon vid tinget fälld överkare inte kunde betala sina böter, så skulle allmänningsskassan stå för den andel av dessa som tillföll åklagaren. I detta fall således skogvaktaren. Detta skulle stimulera denne att effektivisera bevakningen av skogen. Den vid tinget fälld som inte kunde betala fick undergå kroppsstraff – i varje fall fram till 1844. Om nu detta effektuerades, så inte underlättade det umgänget mellan allmogen och jägeristatens tjänstemän.

Noter

1. Granlund 1890:215f, Almquist 1914:48f.
2. Samzelius 1915:200f.
3. I det följande hämtar jag de flesta exempel från handlingar i Härnösands och Uppsalas landsarkiv. Detta material, kring häradsallmänningar, kommer att i någon form publiceras under 2020. Jag hänvisar till detta. Endast i de fall jag hämtat uppgifter från tryckta verk anges detta.
4. Torwest 1792.
5. Risberg 1963:75, 1964:121, Svensson 1929:14.
6. Söderström 1999:75f.
7. Almquist 1928:581. och Kongl. Maj:t 1693.

NÄR TILLDELNING AV VIRKE SKULLE SKE PÅ allmänningarna kungjordes detta från predikstolarna. Intressenterna utrustade sig då med mat och dryck och körde in i skogen. Det skulle ha varit intressant att få ta del av en sådan tillställning, som kunde pågå under flera dagar. Skogvaktaren fick i flera fall gåvor, mat och brännvin. Uppstod det någon marknadsställning i skogen? Gjorde man upp gamla oförrätter? Kunde man muta sig till en bättre virkespost?

Antalet mål vid våra häradsrätter som gäller skogssaker är enormt. Uppenbart betraktade de som för sin överlevnad var tvungna att få sin vedbrand ur allmänna skogar, inte detta som något allvarligt brott. Böterna var låga och sågs säkert som en ringa kostnad för att inte frysa under vintern. Det cirkulerar i lokalhistoriska arbeten också uppgifter om att man bjöd skogvaktaren på kalas vid närmaste gästgiveri. Festen kunde vara i flera dagar. Under tiden for grannarna in på skogen och försåg sig med virke.

Ett för mig spännande exempel kommer från Skåne. I en fotnot berättar professor J A Almquist i sin avhandling om skogskommissionerna under 1690-talet om så kallade panthyggen. Man samlade ihop 10–20 personer som med åkdon for till skogs och högg så mycket de behövde. Om de togs på bar gärning ”och ej var tillräckligt manstarka erlade de 3 öre silvermynt lasset, i annat fall intet”. Panthygget betraktades inte av allmogen som något brott. Vad man idag frågar sig är om man på båda sidor var beväpnade. Eller gjorde man upp i godo?

På likartat sätt tycks det ha gått till kring Stockholm. I ett kungligt plakat från år 1693 sägs, att när en ”hoop” gaddade sig samman och med ”Yxor och Stafrar bewäpnade” gav sig ut i stadens omgivningar för att fälla och hämta ”allehanda slagz Wed och Wärke” ”törs hwarken Skogwachtare eller någon annan dem derutinnan hindra”.⁷

Sammanfattning

Det går inte att generalisera hur arbetssituationen var för de hundratals skogvaktare som hade att bevaka de allmänna skogarna i södra och mellersta Sverige under perioden 1650–1900. Men att arbetsuppgifterna i många fall inte var enkla, visar protokoll från allmänningar och domar från häradsrätterna. Men som vanligt, där vardagen var något så när friktionsfri, saknas beskrivningar. Synd att ingen lämnat efter sig några minnesanteckningar.

I varje fall hoppas jag med ovanstående rader ha stimulerat någon yngre forskare att ta sig an temat. Några års arbete i arkiven kan leda fram till massvis av ny kunskap. Lika spännande är att studera skogvaktarnas arbete i landets norra delar, när storavverkningarna började i mitten av 1800-talet. Också det ett ämne för en doktorsavhandling i skogshistoria.

Skogvaktarens vardag ändrades efter förra sekelskiftet som en följd av skogens stigande värde samt inte minst att den ekonomiska välfärden ökade för gemene man. Utvandring och urbanisering ledde till att de allra fattigaste försvann från sina jordkulturer i skogskanten. Men fortfarande så hade nog en del bevakare en del att göra vid vårens tjäderspel och höstens älgjakt, julgranstiden ej att förglömma. Och även idag tjuvskjuts säkert något hjortdjur. Här och var försvinner också ett antal granar. ■

Litteratur

Almqvist, J A 1914. *Konung Gustaf den Förstes Registratur. XXVIII.* 1558. – Stockholm.

Almqvist, J A 1928. *Skogskommissionerna under det karolinska enväldet. – I Svenska lantmäteriet* 1628–1928. Del I: 495–588.

Granlund, V 1890. *Konung Gustaf den Förstes Registratur. XII.* 1538-1539. – Stockholm.

Kongl. Maj:t 1693. *Placat och Förbud Angående Oläfligt Skogz-bygge uti de näst wid Stockholm angränsande Skogar.* Daterat den 6 Februarii. – Stockholm.

Torwest, P G 1792. *Allmänningarnes Förfall och Uprättelse uti Södermanland.* – Strengnäs.

Risberg, G E 1963. *Selebo härads allmänning.* – Ulricehamn.

Risberg, G E 1964. *Vadsbo härads allmänning Östra Stöpen.* – Ulricehamn.

Samzelius, H 1915. *Jägeristaten.* – Stockholm.

Svensson, H 1929. *Ur Rådene sockens minnen. Några uppteckningar.* – Falköping.

Söderström, G 1999. *Berättelser kring Bergen. Halle – Hunneberg. Om bergen och bygden. I verklighet och saga.* – Vänersborg.

Välkommen till en grönare bank

Vi hjälper dig med investeringar, generationsskiftet och andra frågor som är viktiga för dig, din familj och ditt företag.

seb.se/skogochlantbruk

SEB